

ТАЈНА ПРЕВРАТНА
ОРГАНИЗАЦИЈА
ИЗВЕШТАЈ СА ПРЕТРЕСА
У ВОЈНОМ СУДУ ЗА ОФИЦИРЕ У СОЛУНУ
ПО БЕЛЕШКАМА ВОЂЕНИМ НА САМОМ ПРЕТРЕСУ

РЕПРИНТ ИЗДАЊА ИЗ 1918. ГОДИНЕ

Талија издаваштво

Ниш, 2021

ТАЈНА ПРЕВРАТНА

ОРГАНИЗАЦИЈА

ИЗВЕШТАЈ СА ПРЕТРЕСА
У ВОЈНОМ СУДУ ЗА ОФИЦИРЕ У СОЛУНУ
ПО БЕЛЕШКАМА ВОЂЕНИМ НА САМОМ ПРЕТРЕСУ

СОЛУН
Штампарија »Велика Србија«
1918.

ЧИТАОЦИМА

Публиковање извештаја о прегресу у Војном Суду за Официре у Солуну, по кривизи Ћенерал-штабног пуковника Драгутина Дмитријевића и другова, морало се привремено обуставити због великог солунског пожара, који је уништио три дела прве и друге и сву трећу свеску, као и хартију и савштампарски материјал. Једна однајвећих сметњи, да се посао одмах настави, лежала је у оскудици хартије, и тек сада, после дугог застоја, успело се доћи до ове хартије; боља се, у потребној количини, није могла наћи.

Да би се застој дефинитивно избегао и да би читаоци што пре дошли до целине, штампан је у овој књизи, негде текстуално, а негде у верном изводу, цео материјал који се за сада могао објавити

ИЗВЕШТАЈ СА ПРЕТРЕСА У ВОЈНОМ СУДУ ЗА ОФИЦИРЕ У СОЛУНУ

І. СЕДНИЦА

— 20. марта у 8 часова —

Суди се кривица :

Ђенералштабног пуковника **Драгутина Димитријевића**,
Ђенералштабног пуковника **Милана Гр. Миловановића**,
пешадиског пуковника **Чеде А. Поповића**, коњичког пот-
пуковника **Велимира С. Вемића**, вице-консула **Богдана**
Раденковића, артилериског мајора **Љубомира Р. Вуло-**
вића, пешадиског пуковника **Владимира Туцовића**, пе-
шадиског потпуковника **Витомира Цветковића**, Ђенерала
у пензији **Дамњана Поповића** и Ђенералштабног пуков-
ника **Радоја Лазића**,

које тужи :

војни државни тужилац, војно-судски потпуковник **Војислав**
Весовић, за дела из тачке е) §. 85. и тачке а) §. 87. каз-
неног законика, и мајора **Љубомира Вуловића** још и за дела
І. одељка §. 39. и III. ст. §. 41. војно-казненог законика,

а бране :

оптуженог пуковника **Димитријевића** пешадиски потпу-
ковник **Милош Радојевић**, оптуженог пуковника **Миловано-**
вића резервни артилериски потпоручник **Мијат Мијатовић**
(судски писар), оптуженог пуковника **Поповића** пешадиски
потпуковник **Душан Радосављевић**, оптуженог потпуковника
Вемића пешадиски мајор **Коста Антоновић**, оптуженог

вице-консула Раденковића резервни пешадиски капетан II. класе **Јован Ђ. Новаковић** (архитекта), оптуженог мајора Вуловића резервни капетан I. класе **Јеремија Живановић** (професор), оптуженог пуковника Туцовића резервни капетан I. класе **Никола Стојковић** (председник шабачког суда), оптуженог ђенерала у пензији Поповића војно-судски капетан II. класе **Малеш Јаковљевић** и оптуженог пуковника Лазића резервни коњички потпоручник **Живко Тадић** (адвокат).

Састав суда:

Председник, *пешадиски пуковник* **Петар Мишић**;

Судије: *пешадиски пуковник* **Михаило М. Филиповић** и *војно-судски потпуковник* **Јован А. Јовановић**;

Пословођа, резервни пешадиски капетан I. класе **Божидар Катанић** (судија).

*

Судија Јовановић саопштава, да је оптужени потпуковник Витомир Цветковић умро 15. марта и чита протокол секције вршене 16. марта ове године пре подне. Из тог протокола саопштавамо:

»Узрок смрти. — Смрт је природна и наступила је тренутно услед парализе срца, која је дошла као последица затварања *Arteriæ coronariæ* што је проузроковало исхемију срчаног мишића и његов престанак рада. Према овоме, пошто је узрок смрти јасан, а на органима гастроинтестиналним нису нађене никакве промене, то смо мишљења, да даље испитивање stomачне садржине хемијским путем није потребно.

К. Пов. Бр. 1123.
16. марта 1917. године,
у Солуну

Секцију извршио
санитетски пуковник

Д-р Јордан Т. Стајић, с. р.

Присутни:

санитетски пуковник **Д-р Роман Сондермајер, с. р.**
санитетски пуковник **Д-р Жарко Триковић, с. р.**
санитетски пуковник **Д-р Драг. С. Петковић, с. р.**

У мом присуству вршена секција.

Иследник Команде Места,
резервни пешад. капетан I. кл.

Сотир Аранђеловић, с. р.

Затим се врши прозивка оптужених: име и презиме, одакле је и да ли је када осуђиван.

Пошто су свршене све формалности, председник Мишић даје реч државном тужиоцу, потпуковнику Весовићу, који чита ову

ТУЖБУ:

»Државни тужилац
Војног Суда за Официре
Бр. 287.

ВОЈНОМ СУДУ ЗА ОФИЦИРЕ

Извршним решењем Начелника Штаба Врховне Команде Сд. Бр. 2900 од 13. текућег месеца, због дела из тачке е) § 85 и тач. а) § 87 казн. закона, стављени су под војни суд, а да се бране из притвора:

I

Бенералштабни пуковник *Драгутин Димитријевић*, родом из Београда, стар 40 година, не осуђиван.

II

Бенералштабни пуковник *Милан Гр. Миловановић*, родом из Београда, стар 41 годину, не осуђиван.

III

Пешадиски пуковник *Чедомир А. Поповић*, родом из Опарића, среза левачког, округа моравског, стар 39 година.

IV

Коњички потпуковник *Велимир С. Вемић*, родом из Кнића, среза грузанског, округа крагујевачког, стар 37 година, војним судом суђен и осуђен у октобру месецу 1913. године на 8 месеци затвора због убиства војника на бојишту.

V

Богдан Раденковић, вице-консул у Солуну, а сада на дужности секретара Посланства у Атини, родом из Косовске Митровице, стар 42 године, не осуђиван.

VI

Артилериски мајор *Љубомир Вуловић*, родом из Вуко-савца, среза јасеничког, округа крагујевачког, стар 41 годину,

војним судом суђен и осуђен 2. јануара 1912. године на месец дана затвора због неизвршења наређења.

VII

Пешадиски пуковник *Владимир Туцовић*, родом из Ужица, стар 42 године, не осуђиван.

VIII

Пешадиски потпуковник *Витомир Цветковић*, родом из Београда, стар 43 године, не осуђиван.

IX

Бенерал у пензији *Дамњан Поповић*, родом из Ивањице, среза моравичког, округа чачанског, стар 59 година, не осуђиван.

X

Бенералштабни пуковник *Радоје Лазић*, родом из Рготина, среза зајечарског, округа тимочког, стар 42 године, не осуђиван.

Сви напред именовани официри сада су на расположењу Врховне Команде.

Напред поменути решењем Начелника Штаба Врховне Команде, мајор Вуловић стављен је под војни суд сем поменутог дела још и за дела из §§ 39 и 41 војног каз. законика.

Дела из тачке е) § 85 и тачке а) § 87 казненог законика састоје се у томе: што су напред именовани оптужени радили, да се изврши атентат на Њег. Краљ. Височ. Престолонаследника; да се убије председник владе г. Никола Пашић, да се обори садања Владавина и правни ред са Династијом Карађорђевића на челу Државе, па да се место Уставно-парламентарне Монархије заведе режим у коме би највишу власт у Држави имали 10 до 15 одабраних људи, који би се наслањали на војну организацију; да се сви они који би сметали, или који би били на путу за извршење овога посла, имају силом уклонити, а један од првих таквих има да буде убијен председник Мин. Савета г. Пашић; — износећи при том, да је Његово Краљев. Височанство Престолонаследник опкољен рђавом околином и подложен њеним утицајима, да је то штетно за Државу и да се неће моћи дуго трпети, и, пре но што би се ма шта на страни предузело, треба почети са домаћим злом и ослободити га се.

Даље, што су напред именовани оптужени чланови организације под именом »Уједињење или Смрт«, која је

организација тајно организована код нас, у војсци, од извесне групе људи већином официра и постоји од 9. маја 1911. год..

Што су оптужени још из раније намерно и са планом тајно врбовали поједине људе да ступе у ту организацију, чија је спољна форма по изгледу и називу била патриотска, али прави циљ те организације и оптужених као њених чланова био је превратнички.

Наведено се утврђује:

I

Оригиналним Уставом организације »Уједињење или Смрт«, датираним у Београду 9. маја 1911. год., који је приликом изненадног извршеног претреса нађен код оптуженог пуковника Димитријевића, а који су Устав својеручно потписали оптужени Драгутин Димитријевић, Милан Гр. Миловановић, Чедо Поповић, Велимир С. Вемић и Богдан Раденковић, као творци те организације, — § 48. вој. крив. поступка.

За извођење задатка и постигнуће циља удружење претпоставља револуционарну борбу културној и у том циљу прописан је Устав организације са 37 његових одредаба подведених под редне бројеве, а по којим одредбама имају чланови организације, да се апсолутно управљају, без обзира на стање и ред прописан земаљским законима па и основним земаљским законом — Уставом — за Краљев. Србију.

У том прописаном уставу стоји:

1.) Да организација односно чланови њени утичу на све службене факторе у Србији и на све друштвене слојеве и на целокупни живот, — члан 4. тач. 1. Устава.

2.) Да спроводе револуционарну организацију по свима територијама на којима Срби живе, не изузимајући Србију — чл. 4. тач. 2., јер за рад ван граница стоји одредба у Уставу тач. 3. члан 4. Устава.

3.) Чланове организације представља по члану 5. Врховна Централна Управа, којој по чл. 8. спада у дужност спровођење рада у Србији, а по члану 14. доноси одлуке, које извршују по апсолутном овлашћењу председник и секретар ове — Врховне Централне Управе, чл. 15. Устава.

4.) По чл. 28. чланови организације имају дужност да достављају и све што у њиховој службеној функцији дознају, јер по члану 29. интереси те организације имају да стоје над свима интересима, чл. 19.

5.) По члану 32. чланови организације за постигнуће циља могу да набављају новац и принудним средствима, зашта издаје одобрење у земљи Врховна Централна Управа.

6.) По члану 33. Врховна Централна Управа при изрицању смртне казне руководиће се једино тиме, да се исте имају извршивати поуздано, без обзира на средства, која ће се при том употребити.

7. По чл. 35. чланови организације обавезују се заклетвом, да ће безусловно и до смрти верно служити овој организацији и да ће све њене тајне у гроб понети, а наредбе и заповести безусловно извршавају.

8.) Устав ступа у живот одмах — чл. 36., и

9.) Овај се Устав не може мењати — члан 37.

Да би се очувала тајност постојања организације, као и који су чланови, по уставу прописано је:

а.) у чл. 20. — да ће Врховна Централна Управа прописати знаке за чување тајног карактера њеног;

б.) у чл. 23. — да ће саобраћај и општење вршити се само преко нарочито одређених и легитимисаних лица;

в.) у чл. 25. да се чланови организације међу собом не познају, већ само чланови управе;

г.) у члану 26. да се чланови организације воде по бројевима;

д.) у чл. 31. стоји, да ни један члан из организације не може изаћи нити му ко може уважити оставку; и

ђ.) у чл. 34. организација има печат са овим садржајем: »У средини печата снажно савијена рука држи развијену заставу, на њој (као грб): мртвачка глава са укрштеним костима; поред заставе: нож, бомба и отров. Околу је натпис с лева у десно »Уједињење или Смрт«, а оздо, »Врховна Централна Управа«.

По чл. 16. Устава, Врховна Централна Управа има да изради пословник.

Овај пословник је израђен у 27 подељених чланова, који садрже све битне елементе предвиђене у наведеном Уставу организације. Ови су елементи изнети, као што то стоји у под 1. приложеном оригиналном Уставу.

Пословником је предвиђено прецизно колико чланова има да уведе у организацију сваки старији члан, и у истом је нарочито истакнута идеја за што тајнијим радом у организацији; пословником је предвиђено, да се чланови не показују по именима, већ да се добијеним бројевима и уговореним знацима представљају, а њиме се налаже члановима и то, да при напуштању места у служби ма из ког узрока, одсуством или премештајем, не напусте место све дотле, док се у организацији њихов положај не расправи и не регулише.

Пословником се предвиђа смртна казна за чланове, који би тајну организацију одали, — чл. 14. пословника.

По чл. 22. Врховна Централна Управа у сваком округу има да оснује по једну Окружну Управу организације за извођење истих принципа у дотичном округу у земљи, пошто за извођење организације у покрајинама стоји нарочито наређење у чл. 25. пословника.

Пословник је оверен печатом организације који је предвиђен у чл. 34. Устава организације.

II

Списком чланова исте организације, који је приликом претреса нађен у стварима оптуженог потпуков. Велимира Вемића, и то не онда, кад је претрес вршен у почетку истраге над свима стварима п-пуковника Вемића, већ тек онда кад се у току вршене истраге дознало, да је п-пуковник Вемић своје извесне ствари оставио на чување Управнику оvd. филијале Београдске Задруге г. Николи Ђорђевићу, и кад су те ствари на тражење нарочито одређеног иследника Врховне Команде предате од стране г. Ђорђевића. — Овим списком утврђено је, да су оптужени пуковници Радоје Лазић и Владимир Туцовић и мајор Љубомир Вуловић чланови те организације — § 48. кр. суд. пост..

III

Признањем оптужених : пуковника Драгутина Димитријевића, Милана Миловановића, Чеде А. Поповића, Радоја Лазића, п-пуковника Велимира Вемића, мајора Љубомира Вуловића и вице-консула Богдана Раденковића, — да су они сви чланови ове тајне организације, и у исто време, изузев само мајора Вуловића, и чланови Врховне Централне Управе, у којој је Управи п-пуковник Вемић био секретар и благajник, па доцније по свршеном Српско-бугарском рату у 1913. год. предао те дужности новом члану Врховне Централне Управе, оптуженоме пуковнику Радоју Лазићу, дотадањем члану исте организације — § 41. вој. крив. пост..

IV

Оригиналним писмима ђенерала Дамњана Поповића, упућеним са Крфа у Лион његовој жени Милеви, потпуно се доказује, да је и он члан те организације — § 48. вој. крив. пост..

У писму од 13-VII. пр. год. говорећи о пешад. мајору Радоју Јанковићу пише ово :

»Радоје Јанковић отишао је у Петроград, он напушта своје досадање друштво, и досадашњи рад.... и он оде од нас.... држим ипак да ће се кајати и он као и сви остали

отпадници. Никада нису били ни срећни ни задовољни превртљивци, који ма за што друштво напуштају».

У писму од 2-XI. пр. год. ђенерал Поповић пише и ово:

»Чујем да су Аписа негде одредили за аташеа... из овога видиш да све наше хоће да одвоје од војске, све се нешто плаше... није то жеља једног, већ су се сви удружили да тако раде са нама».

У писму од 17-IV. пр. год. пише:

»Сад видим да нисам усамљен, нисам само ја коме хоће да натуре неку замишљену кривицу већ су многи ту».

У писму од 15-VII. пр. год. у коме говори о пензионисању ђенерала Божановића, о смени својој и оптуженога Димитријевића пише ово:

»Хоће људи да покажу да неваљамо па нас уклањају...што год више слушам и разговарам, сваког дана све се више испољава то, да нас нису могли да гледају бојећи се да им терен не преотмемо».

У писму од 23-VII. пр. г. пише:

»Сви ће се разочарати и кајати што су ударили странпутицом, ја сам сталан и другови немају шта да ми пребаце... ако могнем заблуделе овчице да вратим у стадо неће бити хрђаво, биће добро, јер су нам иначе многи изгинули. Предстоје нам многи послови па се треба прикупити и сложити. Све препреке морамо уклонити и за то треба доста раденика... има у нашем друштву доста тесногрудих и више и амбициозних, па су многе наше другове непаметно третирали и одстранили. Желео би да их изравнам и измирим, али је сада то тешко јер смо раздвојени а не може да се пише. Морамо трпети и чекати боље прилике, па ће се многи повратити».

У писму од 23-IX пр. год. пише:

»Сад се незна право стање ко је са ким.... сваки се од другога плаши и нешто зазире... ми ни криви ни дужни највише извучимо... и једна и друга страна (реч је о Његов. Краљ. Височанству Престолонаследнику и г. Пашићу) зазире од нас и ако немају разлога бар за сада».

У писму од 12.-X. прошле године у коме говорећи о Њег. Краљ. Височанству пише:

»Има намеру да наше другове уништи, да их сатре и онеспособи за сваки рад и утицај на државне послове«. — Ово је очевидно признање да су ђенерал Поповић и његови другови из организације утицали на државне послове у духу члана 4. Устава организације.

У писму од 18.-XI. прошле године пише:

»Неваљалци се окомили на нас и на све наше пријатеље, и по ђефу без разлога наше уклањају са положаја. Ето сад и Љубу Вуловића хоће да пошаљу овамо... Анђелковић и Стефановић дођоше и причају безобразлуке шта је са њима урађено: ни криви ни дужни смењени су«.

Оптужени као чланови организације употребљавали су све силе и моћи:

Да сруше постојећи режим у земљи;

Да изазову метеж у земљи тиме, што су предузимали да замене цивилне војним властима, и да управу земље узму у своје руке војна лица, те на тај начин да изазову буну у земљи у којој би постигли циљ постављен задатком организације.

За постигнуће циља употребљавали су начине па и прибирали људе, који би извршили убиство над Председником Владе г. Николом Пашићем, а врхунац свега овога био је, да Династију Карађорђевића сруше — униште.

Према овоме организација »Уједињење или Смрт«, чији су чланови извршиоци њенога задатка напред поменути оптужени, није политичка организација, јер политичке организације имају задатке и принципе, да легалним законитим путевима исте изводе. А чланови ове организације сви осим оптуженог Богдана Раденковића, који је грађанско лице, — као активни официри по закону не могу да организују политичке организације, нити смеју припадати истима.

Организација »Уједињење или Смрт« није ни патриотска организација, јер сем цитата изнетог у члану 1. Устава: »Да се организација ствара за остварење народних идеала«, нема ничег патриотског.

1.) Ова организација »Уједињење или Смрт«, чији су извршиоци оптужени, из основа негира све оно што постоји и употребљава сва средства да постигне тај циљ, тако, чланови организације »Уједињење или Смрт« негирају земаљске законе пред својим циљевима«; јер по чл. 28. и 29. Устава организације, интереси су њени изнад свију осталих; и чланови су дужни да све оно што дознаду у њиховој службеној функцији достављају организацији, што је противно закону.

2.) Сви именовани оптужени сем Богдана Раденковића, који је грађанско лице, прекршили су војничку — официрску заклетву тиме, што су као активни официри потписали и примили прописану заклетву у Уставу организације, која је потпуно супротна положеној официрској заклетви.

3.) Негирају све институције постојеће по законима и Земаљском Уставу, као што су институције и судови зс-

маљски. По Уставу Земаљском и Закону о устројству судова: Судови доносе одлуке о кривицама држављана; судови изричу казне и исте се само онда извршују, кад судови донесу коначне одлуке (в. Устав Земаљски III део судска власт). Међутим чланови организације по Уставу организације изричу и извршују казне па и смртне казне без икаквога садејства судова.

4.) Негирају и власт и право Владајућег Краља, које има у кривичним делима по члану 51. Устава.

За све то, а да дођу до циља, хватају се још и тих злочиначких дела за убиство Његов. Краљ. Височанства Престолонаследника Александра и Председника Владе г. Николе Пашића, што је ислеђењем утврђено, а докази су за то изнети у доказним средствима.

Према овоме организација »Уједињење или Смрт« и оптужени напред поменути њени чланови нису ову организацију створили са каквим дозвољеним циљем и задатком, већ су помоћу те организације уговорили узурпаторско-превратничко предузеће, које је ишло на то: да Устав Земаљски насилно промене; да Владаоца спрече у вршењу уставних права и да убиством Њег. Краљев. Височ. Престолонаследника Александра учине овог неспособним за Владу, тако да је предузеће по законима нашим издајничко и оптужени именовани имају да одговарају као издајници, јер су тим предузећем и својим радом створили кривицу предвиђену у тач. а) § 87. казн. законика.

Сем тога они су извршили и злочин из § 85. тач. е) каз. законика, јер су врбовали поједине људе, да ступе у ову организацију са превратничким циљевима и на тај начин врбовањем официра да подижу буну у војсци.

Да оптужени имају да одговарају и да буду кажњени по § 87. каз. законика налаже § 88. истог законика; по коме се тражи, да су више лице извршење издајничког предузећа само уговорила и да имају за то да буду кажњени по § 87. што се види из речи у § 88. каз. зак.: »У последњој тачки предидућег §-а, а предидући параграф §-у 88. је 87. а); те отуда имају оптужени да буду кажњени по § 87., пошто је дело из тачке а) § 87. каз. зак. потпуно доказано.

Да су именовани оптужени, као учиниоци ових дела, кривично одговорни за иста, противу њих стоји следеће:

Противу генерал-штаб. пуковника Драгутина Димитријевића, Милана Гр. Миловановића, пешад. пуков. Чед. А. Поповића, коњич. п-пуков. Велимира С. Велића и вице-консула Богдана С. Раденковића — својеручно потписан Устав организације »Уједињење или Смрт« од 9. маја 1911.

год. који је у оригиналу нађен при претресу код оптуженог Димитријевића, по коме су они чланови удружења и исти Устав признали за свој: § 48. вој. крив. пост..

Противу пуковника Драг. Димитријевића:

Пуковник Димитријевић на испиту од 23.-I. т. г. Пов. Бр. 341 наводи, да је организација »Уједињење или Смрт« престала да важи у почетку Српско-турског рата 1912. год.. Овај његов навод није истинит, јер се заклетвом Драгутина Павића 1-VII-1914. год., која је код пуковника Димитријевића нађена приликом претреса, доказује, да је организација и у 1914. год. постојала. А и по самом оригиналном Уставу, организација не може престати нити је пак то у Уставу примећено да он нема важности. Тиме је дакле доказано, да није онако како оптужени Димитријевић наводи на испиту Пов. Бр. 341.

Да организација и даље постоји те да према томе није истинит навод да је она престала важити у почетку Српско-турског рата 1912. год. потпуно се доказује не само том поменутом заклетвом Драгутина Павића, већ и признањем осталих оптужених, а на име: Миловановића, Поповића, Лазића, Вемића и Раденковића, који веле, да је организација постојала све до овог рата са Аустро-Угарском; — даље што је оптужени пуков. Лазић, према своме признању, тек сада, кад је отпочела ова истрага — уништио списак чланова ове организације. Најзад што оригинални Устав није уништен већ и сада постоји, па шта више код оптуженог Димитријевића нађено је и неколико примерака овог Устава у копији, које су слате ново-организованим групама ове организације, да би са истим упознали се нови чланови организације.

Исказ пуков. *Милована Плазине* и писмо пок. п-пук. Душана Глишића од 28.-V. 1914. год., којим се доказује, да је пуков. Димитријевић, као члан организације, припремао да смени цивилне власти војним властима, што сам признаје на саслушању Пов. Бр. 341 (таб. 9. стр. 4), но да су га од тог одвратили пуковник Милован Плазина и п-пуковник Глишић.

Сведок пешад. п-поручник Вук Караџић посведочио је: да је у друштву, у коме је био и пуков. Димитријевић, Стојадин Вучковић, сродник пуковника Милана Гр. Миловановића, говорио: да је пуковник Драгутин Димитријевић био код Престолонаследника, да га је псовао и рекао: »Дете, ја сам те довео, ја ћу те и отерати«, а пуковник Димитријевић није на ово ничим реагирао.

Рез. потпоручник *Драгољуб Димитријевић* посведочио је, да је њега склањао пуковник Димитријевић, да буде у